

Ett språk att överleva i

Berättelse

En skyddad början

Nelly Sachs föddes i Berlin år 1891, i en judisk familj som hade gott om pengar. Hon växte upp skyddad, nästan instängd, i ett hem där det förväntades att hon skulle leva ett stilla liv. Redan som ung började hon skriva dikter, men ingen kunde ana att det var orden, och inte familjens trygghet, som en dag skulle bära henne genom livets mörkaste år.

När marken försvann under fötterna

Under 1930-talet kom nazisterna till makten i Tyskland, och tillvaron för landets judar blev allt farligare. För Nelly och hennes mor förvandlades vardagen till en väntan på det värsta. Många i deras omgivning försvann, och rädslan fanns hela tiden närvarande, även om den sällan sades högt. Till slut stod det klart att Nelly skulle tvingas till ett läger.

Räddningen kom från ett oväntat håll. Nelly hade i många år brevväxlat med den svenska författaren Selma Lagerlöf, som hon beundrade djupt. Lagerlöf väddade till det svenska kungahuset, och tack vare den hjälpen kunde Nelly och hennes mor fly till Stockholm våren 1940, bara en kort tid innan det hade varit för sent. De kom undan, men nästan allt annat gick förlorat. Vänner och släktingar som blev kvar överlevde inte kriget, vilket är något som följde Nelly resten av livet.

Ett fattigt liv i ett tryggt land

I Sverige väntade säkerhet, men också fattigdom. Nelly och hennes mor bodde trångt i en liten lägenhet i Stockholm, och under många år vårdade Nelly sin mor ensam. För att klara sig översatte hon dikter mellan svenska och tyska. Trots att hon nu levde i ett nytt land, höll hon fast vid sitt modersmål och fortsatte att skriva på tyska. Å ena sidan var språket allt hon hade kvar av sitt gamla liv; å andra sidan blev det redskapet med vilket hon kunde ge form åt en nästan obegriplig sorg.

År 1947 kom diktsamlingen *I dödens boningar*. Dikterna var svåra och mörka, men de talade till människor som själva hade förlorat allt. Sakta växte hennes rykte, först i det tyskspråkiga Europa och sedan i världen.

Sorgens språk får sitt erkännande

På sin 75-årsdag, den 10 december 1966, tog Nelly Sachs emot Nobelpriset i litteratur, som hon delade med den israeliske författaren Shmuel Agnon. Hon sa att Agnon stod för Israel, medan hon själv stod för det judiska folkets tragedi. Bilden är svår att glömma: en kvinna som en gång flydde för sitt liv stod nu på en scen i samma stad som hade gett henne en fristad.

Nelly Sachs dog i Stockholm år 1970. Hennes liv visar något som lätt glöms bort: att ett språk kan vara en plats att överleva i, och att den djupaste sorgen ibland kan förvandlas till något som andra människor kan känna igen sig i och bära tillsammans.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
skyddad	trygg, men också lite instängd och bortskärmad från världen
förväntades	man trodde och krävde att något skulle ske
tillvaron	livet och vardagen i stort
förvandlades	ändrades helt till något annat
närvarande	som finns där hela tiden
brevväxla	skriva brev till varandra under lång tid
vädja	be om hjälp på ett starkt och allvarligt sätt
förlorat	mist, inte längre ha kvar
vårdade	tog hand om och skötte om
modersmål	det språk man lär sig först som barn
redskap	ett verktyg, något man använder för att göra något
erkännande	när andra ser och värdesätter det man gjort
fristad	en trygg plats dit man kan fly
tragedi	en mycket sorglig och svår händelse

Läsförståelsefrågor

1. Hur beskrivs Nelly Sachs uppväxt i texten?
 1. Som fattig och hård.
 2. Som trygg men också instängd.
 3. Som fri och äventyrlig.
2. Varför blev livet allt farligare för Nelly och hennes mor under 1930-talet?
 1. De hade förlorat alla sina pengar.
 2. De var judar medan nazisterna fick makten i Tyskland.
 3. De hade flyttat till ett farligt land.
3. Vilken roll spelade Selma Lagerlöf?
 1. Hon lärde Nelly att skriva dikter.
 2. Hon väddjade till kungahuset så att Nelly kunde fly.
 3. Hon översatte Nellys dikter till svenska.
4. Hur försörjde sig Nelly i Stockholm?
 1. Hon översatte dikter mellan svenska och tyska.
 2. Hon arbetade som lärare.
 3. Hon levde på pengar från familjen i Tyskland.
5. Vad hände den 10 december 1966?
 1. Nelly flydde till Sverige.
 2. Nelly gav ut sin första bok.
 3. Nelly tog emot Nobelpriset i litteratur.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Nelly slutade skriva på tyska när hon kom till Sverige.
 2. Nelly tog hand om sin mor under många år i Stockholm.
 3. Nelly delade Nobelpriset med en annan författare.
 4. Nelly återvände till Berlin efter kriget.
7. Förklara med egna ord varför det tyska språket var så viktigt för Nelly i Sverige.
8. Vad menas i texten med att sorgen kunde "förvandlas till något som andra människor kan känna igen sig i"?
9. Varför kallar texten Nellys plats på Nobelscenen för en bild "som är svår att glömma"? Vad är det som gör ögonblicket starkt?
10. Texten säger att förlusten av vänner och släkt "följde Nelly resten av livet". Vad tror du att det betydde för hennes diktning?

11. Rubriken är "Ett språk att överleva i". Vad tror du att den vill säga om Nellys liv?
12. Vad i Nellys historia tycker du säger något allmänt om människor som tvingas fly? Motivera kort.

Diskussionsfrågor

- Nelly höll fast vid sitt modersmål även i ett nytt land. Vad betyder modersmålet för dig, och vad händer med en människa som tappar kontakten med det?
- Selma Lagerlöf hjälpte en människa hon aldrig hade träffat. Vad får människor att hjälpa främlingar, och var går gränsen för vad vi bör göra?
- Kan konst, litteratur eller musik verkligen hjälpa människor att bära sorg och svåra minnen, eller är det en tröst som inte förändrar något? Diskutera.
- **Skriv (5–6 meningar):** Beskriv något som har hjälpt dig genom en svår tid – det kan vara en människa, en plats, ett språk eller en vana. Förklara varför just det blev viktigt för dig.